

Marina Marasović-Alujević i Katarina Lozić Knezović

Toponimija Drvenika i Ploče

Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2018., 176 str.

Posve je naravno da su onomastička istraživanja u hrvatskim krajevima otpočela na jadranskoj obali, na kojoj su se Hrvati, kao jedini slavenski narod, što su posebno prošlih desetljeća isticali Petar Šimunović i Joško Božanić, ne samo susreli s antičkom kulturom i njezinim romanskim baštinicima nego i sami postali njezinim pronositeljima, dakako na sebi svojstven način. Prvotna su istraživanja bila ograničena znatno težim uvjetima u kojima su se provodila, pa se građa često prikupljala sa zemljovida i iz pisanih vrela, a manje terenski, no i u tim su teškim uvjetima nastajala impozantna djela koja su počesto do danas nezaobilazna za svakoga tko se usudi nazvati onomastičarem. Razvojem je hrvatske onomastike postalo jasno da se tek obradbom cjelovitih zemljopisno-povijesnih cjelina te njihovom usporedbom može dobiti vjerodostojna slika hrvatske onimije te su se nakon prvotnih sinteza počele objavljivati monografije kojima su se obuhvaćala pojedina područja. Prvotna su istraživanja obavljali pojedinci, a od 2003. institucionalizirao se, osnivanjem Centra za jadranska onomastička istraživanja (danas Centra za jadransku onomastiku i etnolingvistiku) u okviru Sveučilišta u Zadru, zajednički rad znanstvenika iz različitih područja. Time se Zadar, uz Zagreb u kojemu se u Odjelu za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje oblikovala svojevrsna zagrebačka onomastička škola, prometnuo u jedno od onomastičkih središta. Zadarska su i zagrebačka onomastička škola itekako isprepletene i personalno (ponajprije preko Dunje Brozović Rončević, koja je, među ostalim, bila voditeljicom Odjela za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a trenutačno je voditeljicom Centra za jadransku onomastiku i etnolingvistiku), i otočnim podrijetlom znatnoga dijela istraživača (od Dugootočanina Božidara Finke i Braćanina Petra Šimunovića do Murterina Vladimira Skračića), i znanstvenim interesima koji se katkad preklapaju (posljedica je toga suradnja tijekom terenskih istraživanja, primjerice na Pagu). Zadar se s pravom danas može nazvati predvodnikom u istraživanju nesonimije i obalne toponimije, a zagrebačka se onomastička škola uz toponomastička istraživanja specijalizirala i za antroponomastička. Posljednjih se desetljeća, raznovrсноšću djelovanja i sustavnom toponomastičkom obradbom pojedinih područja, kao treće važnije onomastičko središte izdvaja Split, u kojemu se onomastičari bave literarnom onomastikom, povijesnom antroponimijom te postupno upotpunjuju mozaik toponomastički sustavno obrađenih područja. Poveznica je Zadra i Splita bavljenje nesonimijom i obalnom toponimijom, a Zagreba i Splita Petar Šimunović, koji je obradbom bračke toponimije otpočeo sustavna istraživanja u srednjoj

Dalmaciji. Pomalo je simbolično da je prva splitska toponomastička monografija *Toponimija otoka Šolte* (2014.). Uostalom, i splitski su onomastičari nerijetko obočani rođenjem ili podrijetlom.

Nakon obradbe šoltanske toponimije splitske su se onomastičarke odvažile preploviti Šoltanski kanal i pristati nešto sjeverozapadnije. Srednjodalmatinskim su se otocima Drvenikom i Pločom, iako nevelikim površinom, bavili povjesničari, zemljopisci, geolozi, demografi, antropolozi, proučavatelji sakralne baštine i graditeljstva te mnogi drugi stručnjaci i znanstvenici, svatko iz svojega kuta. Kad je riječ o jezikoslovlju, ti su otočići već više od sedamdeset godina predmetom dijalektoloških (Mate Hraste i Sanja Vulić) i onomastičkih (Valentin Putanec i Petar Šimunović) istraživanja te bi se, s obzirom na količinu istraživanja i ugled istraživača, bez previše razmišljanja moglo ustvrditi kako je riječ o malim otocima za velike istraživače.

Nisci su se svojih uglednih prethodnika odlučile pridružiti Marina Marasović-Alujević i Katarina Lozić Knezović, koje su, što zajedno, što pojedinačno ili u suautorstvu s nekim trećim, polako počele obrađivati toponimiju dosad neobrađenih dalmatinskih otoka i zaobalja. Marina Marasović-Alujević, čija je znanstvena karijera otpočela proučavanjem romanizama u graditeljskome nazivlju i srednjovjekovnih hagionima u Splitu te koja je autoricom monografije *Imena Splitskana od postanka grada do kraja XVIII. stoljeća*, s Ines Grgurinović toponomastički je obradila Žirje, s Katarinom Lozić Knezović Šoltu i Mravince kod Splita, a trenutačno samostalno istražuje Šćedro. Katarina Lozić Knezović autoricom je zapaženih radova o starijim fazama hrvatskoga jezika, a uz zajedničke je radove s Marinom Marasović-Alujević hrvatsku toponomastičku bibliografiju obogatila dopunama Šimunovićevih istraživanja bračke obalne toponimije te obradbom toponima poljičkoga naselja Gata (u suradnji s Marijom Radostić). Budući da je prva od dviju autorica romanistica, a druga kroatistica (a romanstvo i slavenstvo nisu tek dio naslova jedne od najvažnijih onomastičkih knjiga, nego se i danas itekako prepleću iako su od negdašnje dvojezičnosti u Dalmaciji ostali tek ostatci ostataka), da su njihovi znanstveni interesi i znanja komplementarni te da postupno kao sveučilišne profesorice rade na stvaranju novoga naraštaja (top)onomastičara, posve je prirodno da polako stvaraju obrise treće, splitske onomastičke škole, koje naziremo i u monografiji koju upravo prikazujemo i čiji je naslov *Toponimija otoka Drvenika i Ploče*.

Već se u Uvodu (str. 9–12) autorice dotiču jednoga od temeljnih pitanja s kojima se susreću onomastičari: odnosa etimologije i etiologije. Naime, počesto je vrlo jednostavno odrediti etimologiju i etiologiju toponima. Tako je i sam nesnim *Drvenik* razmjerno prozirne etimologije, ali su ga pojedini istraživači, primjerice Petar Šimunović, držali prenesenim s kopna te povezivali s naseljem Drvenik u Makarskome primorju, a autorice ga povezuju s apelativom *dr(i)vo* smatrajući

kako je otok nazvan tako zato što je bogat drvnom građom te držeći da je naselje Drvenik prozvano po otoku, a ne obrnuto, kako se uglavnom navodilo u starijoj literaturi. Upućuju na moguću motiviranost toponima *Krušica* starim nazivom za šumu, a toponim *Malta*, koji su neki autori držali predrimskim, smatraju odrazom apelativa *malta* u značenju ‘carinarnica’ te to obrazlažu podatkom da se u naselju Drvenik nalazila carinska straža. Toponim *Sòlinska* (usp. i razmjerno čest toponim *Soline*) opravdano povezuju s apelativom *sol*, a ne, kao Petar Skok, s ojkonomom *Solin* (to dodatno potkrepljuje i činjenica da bi, da je Petar Skok u pravu, toponimski lik glasio **Solinska*). Autorice su gdješto nastojale odgonetnuti i asocijacije kojima su se vodili hrvatski naseljenici kad su materinskomu jeziku, ali i sustavu imenovanja prilagođivali romanske toponime. Cjelokupan uvod te tumačenja koja su u njemu iznesena polemični su, izazovni i podložni daljnjim razlaganjima te će se njima jamačno pozabaviti romanisti etimolozi.

Iz dijalektološkoga je dijela, pod naslovom *Jezik Drvenika i Ploče* (str. 13–14), razvidno kako su mjesni govori u velikoj mjeri poštokavljani, pa im je naglasni sustav peteročlan. Stoga i nije jednostavno bilježiti toponimijske likove jer se usporedno čuju i čakavski i novoštokavski bez nekoga posebnog pravila te bi možda za drugo izdanje bilo zanimljivo zabilježiti oba lika kad su potvrđena.

U središnjemu se dijelu knjige donose toponomastički podatci s triju najvećih otoka drveničkoga arhipelaga (Drvenika, Ploče i Oruda) te manjih otoka i pličina. Uz tri najveća otoka donosi se:

1. njihov kratak opis s popisom naselja i zaselaka

U tome dijelu saznajemo da zaseoci na Drveniku i Ploči nisu imali etnike i kte-tike te da su na danas nenaseljenu Orudu nekoć postojala tri naselja: Vrh, Meštrovićevi i Požar.

2. popis toponima s opisom referenata i tumačenjem

Primjerice: »Stàrica je umjetno sazidana lokva na središnjem dijelu rta između uvala Male pernatice na zapadu i Solinska na istoku. Lokva je od starine služila za zalijevanje nasada i za napajanje stoke. Vidjeti toponim Novica.«

3. motivacijska razredba

U mjesnoj su toponimiji zabilježena imena različitih crkvenih zdanja i posjeda, primjerice: *Braski Mali porat*, *Čematorij* ili *Ispo svetoga Nikole*. Toponimi antroponimskoga postanja upućuju, među ostalim, na podatak da je i na Drveniku okamenjen čakavski lik *Jovo* (usp. *Jovani(n)* < tal. *Giovanni*) kao odraz svetačkoga imena *Ivan*. Na doseobe s kopna upućuju toponimi *Mujino* (< *Mujo* < *Mustafa*) i *Na Muštafinu* (usp. *Mustafa*), pri čemu treba napomenuti kako su nadimci nastali konverzijom od muslimanskoga imena *Muje/Mujo* ili su izvedeni od nje-ga na srednjodalmatinskim otocima počesto označivali doseljenika iz krajeva pod osmanlijskom vlašću (primjerice, obiteljski nadimak *Muje* nose Rajčevići u Puči-

šćima na otoku Braču podrijetlom iz Hutova i dio Plančića iz Staroga Grada na Hvaru, čije je podrijetlo nepoznato, a *Mujo* dio Babića iz Sumartina koji su se na Brač doselili iz Slimena tijekom Kandijskoga rata). Na kraju odjeljka o motivacijskoj razredbi nalazimo popis toponimijskih apelativa (str. 89–92) koji su se odrazili u mjesnoj toponimiji, primjerice: *artić* i *punta* ‘rt’, *gandalj* ‘kut u koji more nanese’, *babulj* ‘oblutak’, *barsa* ‘lijeha’, *guđak* ‘mjesto gdje se u ždrijelu nakuplja voda’, *kavčina* ‘veća kava’, *plikača* ‘plitko neplodno tlo’, *ripišće* ‘mjesto s bočatom vodom, lokva’, *rogalj* ‘kraj sela ili seoskoga puta’, *ugar* ‘tlo koje se *odmara* jednu ili dvije godine’. Navedene će nazive valjati usporediti sa srodnima u drugim hrvatskim područjima kako bi se razaznale posebnosti drveničkoga otočja.

4. tvorbeno-strukturna razredba

Mnogo je toponima tvorenih od prijedloga i imenice, primjerice *Ispo gustirne*, *U Rogalj* i *U Kantun*.

5. razredba prema jezičnome podrijetlu

Očekivano je velik udio toponima motiviranih apelativima romanskoga postajna kao što su *Gustirne*, *Mojstirine*, *Pod mendule*, *Jardin* itd.

Uz oko 1400 toponimskih različenica monografija sadržava i slikopisnu građu te zemljovid s naznačenim toponimima.

Ovom je monografijom drveničko otočje postalo još jednom kockicom ugrađenom u toponomastički mozaik sjevernodalmatinskih i srednjodalmatinskih otoka, od Paga na sjeveru do Brača na jugu, čime je navedeno područje postalo jednom od najsustavnije i najtemeljitiije obrađenih zemljopisnih cjelina koje su obradili hrvatski toponomastičari. *Toponimija otoka Drvenika i Ploče* Marine Marasović-Alujević i Katarine Lozić Knezović potvrđuje Split kao treće hrvatsko onomastičko središte, metodološki pozicionirano između Zadra (od kojega je preuzelo obradbu tzv. toponimijskoga leksika i temeljitiji opis referenta) i Zagreba (provodi se motivacijska i tvorbeno-strukturna razredba). Misao je vodilja znanstvenoga rada autorica, što iz ove monografije i drugih njihovih znanstvenih djela možete tek naslutiti, strast prema vlastitu pozivu vidljiva u brojnosti ispitanika te u mnogobrojnim dogodovštinama s terena, koje će s vama rado usmeno podijeliti, a koje pokazuju njihovu sljubljenost s terenom i ispitanicima s kojima počesto dijele i najintimnije misli i trenutke. Dakako da će i nakon ove monografije ostati mnoga otvorena pitanja, da će se brusiti etimologije, dopunjavati istraživanja i razmjenjivati mišljenja, ali ostaje činjenica da je na otočićima i hridima čija je ukupna površina dvadesetak puta manja od Brača popisano oko triput manje toponima nego na najvećemu srednjodalmatinskom otoku. Nije li to pokazatelj da građe itekako ima, samo je netko treba popisati i obraditi?

Domagoj Vidović